Mapes de Patrimoni Cultural

Diputació Barcelona

Can Martí de Dalt

Gelida

Ubicació

Comarca:	Alt Penedès
Lloc/Adreça:	Carretera de Gelida a Sant Sadurní d'Anoia, C-243b passat el Puig, un trencall a la dreta davant de la urbanització.
Alçada:	201

Coordenades:

Latitud:	41.426667488943
Longitud:	1.8489216896383
UTM Est (X):	403819
UTM Nord (Y):	4586763

Classificació

Número de fitxa	08091 - 277
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Conjunt arquitectònic
Estil / època:	Modern Contemporani Popular
Segle	XIV - XVI - XVIII - XX
Autoria de l'element:	Desconeguda
Estat de conservació	Bo
Protecció	Legal
Tipus de protecció:	BCIL
Observacions protecció:	BCIL / Immoble / 8377-I Sòl de Protecció Especial de la Vinya (Pla territorial Metropolità de Barcelona, Pla Director Territorial de l'Alt Penedès) Àrees de connexió natural (POUM) Número de fitxa del Catàleg de Patrimoni del POUM E2- 17
Data aprovació:	dv., 05/06/2015 - 12:00
Número inventari Generalitat i altres inventaris	Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya, 4763
Accés	Fàcil
Ús actual:	Residencial - cultural - productiu

Titularitat Privada
Titular: 000901700DF08E0001AU
Fitxes associades:
Rellotge de sol de can Martí de Dalt
Jaciment paleontològic de can Martí de Dalt
Autoria de la fitxa Martí Picas. INSITU SL
Data de registre de la fitxa: dc., 29/05/2024 - 10:00

Descripció

Can Martí de Dalt és una de les masies històriques del municipi, i una de les particularitats és la senzillesa d'estructures. Es tracta d'una masia, de forma rectangular i composta per cinc crugies. Segons l'Inventari de Patrimoni Arquitectònic presenta una estructura de planta baixa més un pis i golfes, coberta per una teulada a dues aigües amb el carener perpendicular a la façana principal orientada al sud.

La masia conserva diversos elements arquitectònics antics, com ara arcs (un d'ells datat l'any 1661). A la façana principal destaca la gran portalada amb arc de mig punt i dovelles (la clau data de l'any 1606) i brancals de pedra finestres amb brancals i llindes picades i sobretot, el rellotge de sol conservat a la façana. A la façana posterior, també són interessants les petites finestres que poblen els diferents pisos, especialment les de la planta baixa que incorporen un barrat interior de forja. L'interior de la masia és notable, amb una àmplia entrada, menjador, cuina i sala. També en les dependències interiors del mas hi ha espai per sitges, cellers i cups. A les golfes, es destaquen les grans encavallades de fusta i els vestigis d'una capelleta pertanyent a l'antiga zona de menjador, decorada amb estucs i pintures d'època barroca.

A banda i banda del cos central, s'hi annexen dos cossos laterals amb estructura similar, destacant-se en un la presència d'una torre de secció quadrada i en l'altre un cos destinat a cups. La façana sud del conjunt acull un pati tancat per murs que inclou un pou i diverses voltes que s'adossen al mur oriental. A la zona oest del perímetre exterior, es troba una nau agrícola de planta baixa amb una coberta a dues aigües. L'estructura original va ser construïda entre els segles XIII i XV, amb ampliacions posteriors al segle XVIII.

Història

L'historiador Ramon Rovira ha realitzat un estudi detallat sobre la història de la masia, traçant la seva documentació més antiga fins a mitjan segle XIV. A partir de l'anàlisi de la genealogia de les famílies que han posseït la propietat, Rovira ha reconstruït els esdeveniments històrics associats al lloc.

La història de la propietat de can Martí de Dalt es pot seguir a partir d'altres noms documentats com el mas de la Torrevella. Torrevella (s. XIV), malgrat tot, les dades tenen alguns buits, especialment en les etapes més antigues segles XIV - XV en el què Rovira tampoc pont confirmar les relacions directes familiars amb la casa, més enllà de confirmar-ne la coincidència de noms i de llocs vinculats a Gelida, Torrevella i Can Martí de Dalt. La publicació de Ramon Rovira (2017) sobre l'anàlisi de documents del segle XIV, revelava que la família Torrevella, destacada per la seva activitat mercantil a Barcelona, va adquirir les rendes de la baronia de Gelida dels comtes de Pallars. El treball de Rovira esmenta l'existència de dos masos històrics amb el nom de la Torrevella: can Martí de Dalt o de la Torrevella, que encara conserva el topònim, i can Julià. A més, l'estudi inclou una investigació en curs sobre l'existència d'una torre, possiblement de naturalesa defensiva, associada al mas Torrevella o de la Torrevella, subratllant la necessitat de més recerca per confirmar aquesta hipòtesi.

Pel que fa a la documentació pròpiament, Rovira, ha pogut documentar com a data més antiga que durant la visita pastoral de 1306, es menciona un rector anomenat Guillem Torrevella a l'església de Sant Joan Samora, que és sufragània de Sant Pere. El 1314, el mateix Guillem actua com a notari, encara que no es detalla si pertany a la família Torrevella de períodes posteriors. L'any 1327, dos documents revelen la relació de la família Torrevella amb els comtes de Pallars: un indica que Arnau Roger, hereu de la comtessa de Pallars, manté els acords realitzats per la seva mare amb Ramon de Torrevella; l'altre mostra que Bernat de Torrevella recollia censos en diners o espècies per Arnau Roger en les parròquies de Gelida i de Sant Joan Samora. Un pergamí conservat en l'arxiu parroquial identifica els Torrevella com a mercaders de Barcelona que van adquirir tots els censos del terme del castell de Gelida. Altres referències en què coincideix el terme i el cognom estan documentades per Rovira, com el cas d'un individu anomenat Pere Torrevella treballa com a comptador per la Casa de Masó (o quadra de la Joncosa o de la Masó) per a Marià d'Arborea, essent a la vegada ciutadà lliure i advocat del senyor l'any 1346, entre altres. A finals del segle XVI, l'any 1598, en un acte de capbrevació, els cònjuges Violant Font i Miquel, juntament amb Pere Martí de la Torrevella, rebent la confirmació per carta precària d'usufructuaris del mas de la Torrevella i una peça de terra de la Carabaçola per part de Maria d'Erill i Bertran, senyora de Gelida i esposa d'Antoni de Perapertusa. El llistat de les primícies a finals del segle XVI descriu la casa de Pere Martí de la Torrevella i una caseta annexa. Al segle XVIII es produeix un canvi de nom a través de l'enllaç amb Pau Llopard, de Corbera de Llobregat, els descendents dels quals adopten els cognoms Llopard-Martí. Joan Llopard-Martí i Domènec, casat l'any 1796 amb Francesca Margarit-Julià-Ferrer i Romegosa, hereva de can Julià, on la seva mare, Teresa Romegosa, és feta hereva preventiva segons els capítols matrimonials, després de la mort del germà de Francesca sense descendència. Després, Francesca es casa en segones núpcies amb Josep Torres. Finalment, la propietat de can Julià, originàriament de la Torrevella, passa a la família Llopard de can Martí de Dalt i de Baix, amb Antoni Llopard-Martí i Margarit-Julià-Ferrer destacant-se en diverses ocasions com a alcalde de Gelida.

En una etapa més contemporània de la masia, Andreu Guiu (2005) recull un conflicte entre els veïns i refugiats instal·lats a can Martí de Dalt. Cap a finals de 1937, es va intensificar un conflicte d'ordre públic entre un grup de refugiats allotjats a can Martí de Dalt i els residents dels barris del Puig i la Valenciana. Els veïns, en una instància dirigida a l'alcalde, van expressar la seva preocupació per robatoris d'hortalisses, arbres fruiters i ceps per part dels refugiats, i per insults rebuts quan intentaven confrontar-los. La queixa va ser formalitzada a l'Alcaldia i al Departament de Governació, el qual va autoritzar l'ús de la força pública per part de l'alcalde per mantenir l'ordre i processar els delinqüents. No obstant això, les fonts orals proporcionen una visió alternativa de la situació dels refugiats. Segons aquestes fonts, el nombre de refugiats era menor, aproximadament entre 25 i 30, majoritàriament andalusos. Aquests, segons els testimonis, vivien en condicions precàries a la masia després que la masovera abandonés el lloc a la mort del seu marit al front. Se'ls descriu com prims i necessitats, venent glans a la masia veïna de can Martí de Baix per obtenir petits ingressos. La interacció amb els locals era mínima, limitant-se a l'entorn immediat de la masia. Després de la guerra, can Martí de Dalt va quedar en ruïnes, evidenciant les dificultats extremes sofertes durant el conflicte.

Bibliografia

CARAFÍ, Mercè (1998). *L'Abans. Recull gràfic de Gelida, 1890-1965*. Efadós Editorial.

GUIU Andreu (2005). "Refugiats i problemes d'ordre públic a Gelida en temps de la guerra". Programa Festa Major 2005. pp. 64-66.

MOSEGUÍ, Jaume (2024). Catàleg de Masies i cases rurals; dins el Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Gelida. AJUNTAMENT DE GELIDA. 2024.

RIUS, Jaume (coord.) (2011). *Gelida. Retrats d'un temps.* Andana Edicions.

ROVIRA, Ramon (1992). "Les arrels medievals del Puig (Gelida)". Programa Festa Major 1993. pp. 85-89.

ROVIRA, Ramon (1996). "Inventari de les masies". Programa Festa Major 1996. pp. 16-22.

ROVIRA, Ramon (2004). Notes de toponímia i camins. Programa Festa Major 2004. pp. 22-27.

ROVIRA, Ramon (2004). "Una aproximació històrica de l'evolució de Gelida". Programa Festa Major 2004. pp. 22-28.

ROVIRA, Ramon (2005). "Aproximacions i precisions sobre els remences a la Baronia de Gelida". Programa Festa Major 2005. pp. 118-120.

ROVIRA, Ramon (2017). "La comanda templera de la joncosa de Gelida". Programa Festa Major 2017. pp 75-76

Enllaços d'interès:

Can Martí de Dalt - Gelida.org
Inventari del Patrimoni Arquitectònic de Catalunya
Programa Festa Major 2004
Programa Festa Major 2005
Programa Festa Major 2017

MAS DE LA TORREVELLA